

ספטמבר 2016

האגף לסיוע משפטי במשרד המשפטים:

הנגשה והתאמות על-ידי פישוט לשוני של טופס הבקשה לסיוע

באמצעות מכון אקים להנגשה קוגניטיבית

רקע

נגישות לשירותים משפטיים חיונית לכל אדם לשם מימוש זכויותיו, ובין היתר זכותו היסודית לגישה לערכאות ולמשפט צדק. האגף לסיוע משפטי במשרד המשפטים הוקם בשנת 1972 על-פי חוק הסיוע המשפטי, תשל"ב – 1972 בדיוק לשם קידום זכויות יסודיות אלה, ולמיצוי הזכויות הנוספות. האגף מעניק בשנה ייצוג משפטי לעשרות אלפי אנשים בלמעלה מ- 200,000 הליכים משפטיים בכל הארץ, ובמגוון תחומי המשפט האזרחי, באמצעות מאות עורכי דין הפרוסים בערים השונות. בין היתר ולשם קידום ושמירת הזכויות, האגף פועל להנגשת השירות המשפטי ולביצוע ההתאמות הנחוצות, הן בפרוצדורה והן בייצוג עצמו.

האגף לסיוע משפטי במשרד המשפטים שוקד על התאמות לפי קבוצות (כך, לדוגמה, ישנו מערך ייעודי חדש לייצוג זקנים ומערך ייעודי לייצוג קטינים, ועוד); מקדם התאמות לפי תחומים (ולדוגמה לייצוג אנשים בעת ירידה ביכולות בהליכי כשרות משפטית, לשמירה ולקידום זכויות ניצולי שואה ולמיצוי זכויות נפגעי עבירות); האגף מקדם הנגשה גאוגרפית (לאחרונה נפתחו שלוחות נוספות לקבלת קהל, מעבר לשלוחות הרבות שישנן, ובהן בערים אור יהודה, בית שמש, מועצת מטה אשר ורהט); הנגשה שפתית (מסמכים מתורגמים לשפות שונות ועורכי דין מייצגים דוברי השפות המדוברות); הנגשה פונקציונאלית (הגעה לאדם מרותק או מאושפז, מערך לייצוג בהליכי אשפוז כפוי המעניק ייצוג בוועדות בבתי החולים, שיחות וידאו כחלופה להופעה בדיון בהליכי גביית מזונות חו"ל) ועוד, והכל במגוון תחומי הסיוע המשפטי. ברוח זאת, הונגש בתהליך ייחודי ובשותפות יוצאת דופן גם טופס הבקשה לסיוע משפטי באמצעות ביצוע התאמות ועל-ידי פישוט לשוני, וזאת על מנת להפוך את הטופס למותאם לקבוצות נוספות רבות ככל האפשר באוכלוסייה.

אקים ישראל, הינה עמותה ארצית של הורים ושל אנשים עם מוגבלות שכלית בישראל, הפועלת כארגון ממוקד אדם, שמשמעותו ארגון המייצג אנשים עם מוגבלות שכלית ובני משפחותיהם, תוך שמירה על זכויות האדם וחירותו. מיום היווסדה בשנת 1951, פועלת העמותה למיצוי זכויותיהם, לקידום שיפור

איכות חייהם ורווחתם של אנשים עם מוגבלות שכלית ומשפחותיהם, באמצעות סנגור משפטי וסנגור קהילתי. העמותה פועלת, להכללה (inclusion) של אנשים עם מוגבלות שכלית בקהילה, להעצמה של האנשים, ולסנגור עצמי.

בהתאם לחזונה, מקדמת אקים הטמעת עמדות חיוביות כלפי אנשים עם מוגבלות שכלית וזאת באמצעות מטה אקים ו-64 סניפים ומוקדי פעילות הפרוסים ב-82 ישובים ברחבי הארץ, במגזר היהודי והערבי, המנוהלים על-ידי הנהלות הורים ומתנדבים. לצד היותה גוף מסנגר, מפעילה אקים בשיתוף משרד הרווחה והרשויות המקומיות, כ-100 מסגרות ברחבי הארץ: מסגרות חינוכיות, מסגרות דיור בקהילה, שירותי תעסוקה, ושירותי תרבות, פנאי וגיוס לצה"ל.

עמותת אקים ישראל רואה חשיבות רבה בהנגשה של מידע בכל תחום עבור אנשים עם מוגבלות שכלית. לכן בשנת 2015, הוקם מכון אקים להנגשה קוגניטיבית. המכון מספק שירותי הנגשה קוגניטיבית (פישוט לשוני, סמלול, ושימוש בעזרים נוספים) לכל גורם המבקש להנגיש מידע לאנשים עם מוגבלות שכלית ויוזם הפקת חומרים מונגשים בנושאי זכויות ואקטואליה. הייחודיות של מכון אקים להנגשה קוגניטיבית הוא בכך שכל עבודת הנגשה נעשית תוך בקרה של אנשים עם מוגבלות שכלית על התוצרים.

"טופס הבקשה לסיוע משפטי" באגף לסיוע משפטי במשרד המשפטים כולל רשימת שאלות שמבקש הסיוע משיב עליהן לשם בחינת פנייתו ולצורך מתן מענה מדויק לעניין המשפטי שלשמו פנה. בין יתר השאלות, מתבקש מידע כללי ביחס לאדם, פרטים אישיים, מצב משפחתי, מצב כלכלי והן לעניין המשפטי המצריך סיוע, ייעוץ וייצוג משפטי באמצעות עורכי הדין באגף. מבקשי הסיוע המשפטי ממלאים את הפרטים ומעבירים למזכירות האגף במחוז מגוריהם. בהמשך לכך נשלחת אליהם הודעה ביחס לקיום פגישה עם עורכי דין לפי העניין לבירור בקשתם ולשם תחילת הטיפול המשפטי, הכל בהתאם לחוק ולתקנות בעניין זה.

תהליך הפישוט הלשוני באמצעות המכון להנגשה קוגניטיבית של אקים כלל כתיבת הסבר פשוט על הטופס כמסמך מקדים לטופס עצמו, עריכת הטופס הן תוך פישוט השפה והן על-ידי הוספת סמלול (סמלים פשוטים ומקובלים) למידע הכתוב. על מנת לבחון את אופן הפישוט ואת מידת יעילותו,

התקיימו שתי קבוצות מיקוד של עשרה אנשים עם מוגבלות שכלית, חלקם יודעים קרוא וכתוב ברמה בסיסית. בהתאם להערות חברי קבוצת המיקוד, הטופס תוקן והותאם, מתוך התייחסות לנקודות הקושי במילוי, והכל תוך חשיבה משותפת.

עבודת הבקרה עם קבוצות המיקוד נעשתה בעזרת סטודנטים למשפטים (שנה ג') בקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלות שכלית של המרכז הבינתחומי בהרצליה המנוהלת על ידי אקים ישראל. מעבר לכך, שמידת ההבנה של חברי הקבוצה ביחס למידע בטופס המונגש השתנתה, באופן טבעי, מאדם לאדם, ההתרשמות המקצועית הייתה שהנושא של התהליך משפטי הוא זר לחברי קבוצת המיקוד, ולפיכך היה

צורך להנגיש את עצם השירות ואת טיבו, עוד לפני פישוט הטופס, מה שחייב חשיבה יתרה ביחס לתכנים בדף ההסבר המקדים לטופס ואת פישוטו המרבי.

היה מעניין להיווכח, כי השפה הפשוטה והסמלוליים היו ככלל מובנים לחברי קבוצת המיקוד לאחר הפישוט הלשוני, כשאז עיקר הקושי עליו העידו חברי הקבוצה היה בהגשת הטופס לטיפול. בתהליך העבודה היו לחברים בקבוצות הערות ביחס למלים ספציפיות, וכך, לדוגמה, המילה "דת" לא הייתה ברורה לחברי הקבוצה, אולם בחירה בין "יהודי", "מוסלמי", "נוצרי" הייתה מובנת. באופן דומה, המילה "מין" הנזכרת ביחס לזהות המבקש לא הייתה ברורה, אולם בחירה בין "זכר" לבין "נקבה" הייתה מובנת.

במסגרת העבודה על הטופס המוגש, ציינו חברי קבוצת המיקוד, כי הם מעוניינים ללמוד את המילים והמונחים המשפטיים שלא היו מוכרים להם. למשל "עזרה משפטית", "תצהיר", "הליך משפטי", ועוד. ההערות ותהליך העבודה עם קבוצת המיקוד המחישו את הצורך בעבודה מתמשכת לפישוט הדרכים לקבלת ייעוץ וייצוג משפטי, תוך הטמעה של האפשרויות בתחום זה, ושל המשמעויות של ייצוג משפטי של הליך בבית משפט. אנו בהחלט רואים בכך ייעוד מרכזי בעשייתנו, על כל גווניה.

מטרת הטופס המוגש היא לקדם ולחזק את האפשרות של אנשים עם מוגבלות שכלית ושל אנשים עם ירידה קוגניטיבית, כמו גם של אנשים נוספים עם לקויות למידה, ירידה כללית ביכולות עקב מחלה או תאונה, ושל קבוצות כמו עולים חדשים ועוד, לפנות לאגף לסייע משפטי במשרד המשפטים על מנת להיות מיוצגים בהליכים משפטיים. זאת, מבלי שמלים והתנסחות, כמו גם גרפיקה ומבנה סטנדרטי של טופס "ממסדי" יהוו חסם בדרכם. ההתאמות שבוצעו בטופס מאפשרות לממש ביתר

קלות את הזכות לקבלת שירותים משפטיים ולמיצוי זכויות, והופכות אותה לבת השגה ולפשוטה יותר.

בסעיף 13(1) לאמנת האו"ם בדבר זכויות לאנשים עם מוגבלות נקבע כי "מדינות שהן צדדים תבטחנה, כי תהא לאנשים עם מוגבלויות נגישות לצדק בפועל, בשוויון עם אחרים, לרבות תוך מתן התאמות בהליך והתאמות תואמות-גיל, על מנת לסייע להם להשתתף באורח מועיל בכל הליך משפטי, במישרין ובעקיפין, לרבות כעדים, ולרבות בשלב החקירה ובשלבם מקדמיים אחרים". נציין עוד, כי בסעיף 13(2) לאמנה מוטלת על המדינות החובה לערוך "הדרכות הולמות לעובדים בתחום עשיית הצדק...". האמנה אושררה בישראל בשנת 2012 והפכה ממנחה למחייבת.

בנוסף, חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, תשנ"ח-1998 קובע, בין היתר, עקרונות במימוש זכויות ובמתן שירותים. וכך קובע סעיף 6 לחוק:

- (א) מימוש זכויות ומתן שירותים לאדם עם מוגבלות ייעשו –
- (1) תוך הקפדה על כבוד האדם וחירותו והגנה על פרטיותו;
- (2) במסגרת השירותים הניתנים והמיועדים לכלל הציבור, תוך ביצוע ההתאמות הנדרשות בנסיבות העניין כאמור בחוק זה;

(3) לגבי זכויות ושירותים הניתנים על ידי גוף ציבורי - באיכות נאותה, בתוך זמן סביר ובמרחק סביר ממקום מגוריו של האדם, והכל במסגרת מקורות המימון העומדים לרשות הגוף הציבורי.

הטופס הפשוט נותן ביטוי של ממש למצוות הסעיף, ומהווה דוגמה למימוש זכויות, תוך הקפדה על כבוד האדם וזאת בביצוע התאמות נדרשות. ככל הידוע, זו הפעם הראשונה שנערך בישראל פישוט לשוני מקצועי בטופס לקבלת שירות ציבורי, וכל שכן לקבלת שירות משפטי ציבורי, תוך יצירת התאמות במסמך לאנשים עם מוגבלות שכלית או עם ירידה קוגניטיבית. אנו שמחים על ההזדמנות ועל הזכות לקדם יחד זכויות חברתיות, ורואים בכך ערך עליון.

מטעם האגף לסיוע משפטי –

עו"ד גלעד סממה
הממונה על האגף לסיוע משפטי
משרד המשפטים

ד"ר מיטל סגל-רייך, עו"ד
ממונה ארצית – ייצוג זקנים
משרד המשפטים

מטעם אקים ישראל –

עו"ד נועה ביתן
סגור משפטי, הנגשה ומרכז מידע
אקים ישראל

נספח א'

הקליניקה המשפטית לזכויות אנשים עם מוגבלות שכלית במרכז הבינתחומי הרצליה, המנוהלת ע"י עו"ד שרונה מזרחי, יועצת משפטית בעמותת אקים ישראל:

הקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלות שכלית, ראשונה בתחום התמחות זה בארץ, פועלת מאז שנת 2012 בכמה מישורים עיקריים:

- ❖ מספר סטודנטים (בשנת הלימודים הנוכחית 6) מסייעים בעבודת המחלקה המשפטית באקים במתן מידע, ייעוץ והכוונה לבני משפחותיהם של אנשים עם מוגבלות שכלית בהתאם לפניית פרטניות שמתקבלות בקו הסיוע של אקים "הורים למען הורים".
- ❖ מספר סטודנטים (בשנת הלימודים הנוכחית 8) עוסקים בהנחיית אנשים עם מוגבלות שכלית על זכויות. הסטודנטים נפגשים מדי שבוע עם קבוצת אנשים עם מוגבלות שכלית. מטרת המפגשים היא דיון משותף בנושאים בתחום סגור עצמי. בשנת הלימודים הנוכחית נבחר הנושא 'כשרות משפטית ואפורופסות' כנושא שנתי. הסטודנטים מכינים תכנית מובנית למערך מפגשים, מפגשים ומנגישים את הנושא באופן תהליכי ומובנה. הדיון מתקיים באמצעות עזרים, המחשות, ומשחקי תפקידים מאירועים שהתרחשו במציאות חייהם של האנשים.
- ❖ עבודת הקליניקה מלווה בקורס אקדמי שעוסק בזכויות של אנשים עם מוגבלות, העצמה משפטית וקהילתית, נגישות למשפט לאוכלוסיות מוחלשות, אנשים עם מוגבלות והדרה חברתית, מדיניות רווחה, דיור בקהילה ועוד.
- ❖ הקליניקה חושפת את הסטודנטים לדרך הארוכה והמורכבת אותה עוברות משפחות לאנשים עם מוגבלות שכלית, ולמפגש עם האנשים עצמם. במסגרת עבודתם, הסטודנטים פועלים לשנות ולשפר את איכות חייהם של אנשים עם מוגבלות שכלית ובני משפחותיהם.
- ❖ במהלך עבודת הקליניקה, הסטודנטים נחשפים למושגי היסוד בנושא המוגבלות, לשאלת דימויים של אנשים עם מוגבלות שכלית בעיני החברה ובעיני עצמם, לדילמות הנוגעות לזכויות אדם חברתיות, דילמות מוסריות ומשפטיות הנוגעות למיצוי זכויות וסגור עצמי, וכן לאתגרים שבהכללתם של אנשים עם מוגבלות שכלית בחברה.